

VCH-lezing

De Zwarte Legende

Verslag lezing Raymond Fagel over angst voor de Spaanse Inquisitie 12 december

– David Onnekink –

Transparant 18.2 (mei 2007) 30

In de reeks lezingen over het onderwerp ‘Christendom in conflict’ sprak de Leidse historicus Dr. Raymond Fagel op 12 december in de Sweelinckzaal aan de Universiteit Utrecht over ‘De angst voor de Spaanse inquisitie in het vroegmoderne Europa’. In de ‘zwarte legende’ over de Spaanse inquisitie werd een aantal stereotypische en angstaanjagende aspecten van het optreden van de inquisitie sterk aangezet en uitvergroot. Dit beeld werd gepropageerd door gevluchte Spaanse protestanten in de 16^e eeuw, en verspreid door pamfletten en boeken. Hierdoor vond het een weg naar geheel protestants Europa – niet in het minst de Nederlanden, waar de angst voor de Spaanse Inquisitie in de jaren 1560 disproportioneel grote vormen aannam. Disproportioneel, omdat juist in de Nederlanden, zo blijkt uit cijfermateriaal, de Inquisitie meer slachtoffers eiste dan de Spaanse Inquisitie die men zo vreesde, en die uiteindelijk nooit zou komen. Tussen 1530 en 1554 werden in de Nederlanden jaarlijks gemiddeld twintig protestanten geëxecuteerd; in de tien jaar daarna (de aanloop naar de Nederlandse Opstand), zouden dat er gemiddeld veertig zijn. In beide gevallen betreft dit maar liefst bijna 40% van het Europese totaal. Dit beeld werd gepropageerd door gevluchte Spaanse protestanten in de 16^e eeuw, en verspreid door pamfletten en boeken. Hierdoor vond het een weg naar geheel protestants Europa – niet in het minst de Nederlanden, waar de angst voor de Spaanse Inquisitie in de jaren 1560 disproportioneel grote vormen aannam. Disproportioneel, omdat juist in de Nederlanden, zo blijkt uit cijfermateriaal, de Inquisitie meer slachtoffers eiste dan de Spaanse Inquisitie die men zo vreesde, en die uiteindelijk nooit zou komen. Tussen 1530 en 1554 werden in de Nederlanden jaarlijks gemiddeld twintig protestanten geëxecuteerd; in de tien jaar daarna (de aanloop naar de Nederlandse Opstand), zouden dat er gemiddeld veertig zijn. In beide gevallen betreft dit maar liefst bijna 40% van het Europese totaal.

In zijn lezing ging Fagel vervolgens in op verschillende beelden die over de Inquisitie leven en hun weg vonden in tal van karikaturen: de inquisiteur is een angstaanjagende, fanatieke en repressieve kerkdienaar gekleed in een sinister rood uniform en exponent van een religieuze terreurmachine. Deze karikaturen werden stuk voor stuk gedeconstrueerd. Niettemin merkte Fagel tot slot op dat de Zwarte Legende nog steeds doorleeft. Zo was koningin Beatrix enigszins terughoudend tijdens de herdenkingen van Karel V in 2000: hoe dachten de kleine christelijke partijen over deze kettervervolger? Al met al was het een boeiende en onderhoudende lezing die tot nadenken stemde, temeer omdat Fagel in een interview op diezelfde dag met het *Reformatorisch Dagblad* een voorzichtige vergelijking maakte met de huidige situatie in Nederland: ‘Aardig waren ze niet, maar het was zeker geen terreurinstelling. Zo’n organisatie kon alleen functioneren in een samenleving die dat ook wilde. Niet voor niets richtte de Spaanse inquisitie zich op groepen die zich afwijkend gedroegen, zoals bekeerde joden en moslims. Vergelijk het maar met Marokkanen die een

Nederlands paspoort hebben en die in de maatschappij net tussen wal en schip vallen. Nederlanders zoeken naar uiterlijke dingen om duidelijk te maken dat ze fout zijn. Ook de Spaanse inquisitie ging het niet zozeer om de religieuze inhoud, maar om afwijkende gewoonten. Om de boerka's en de hoofddoekjes, zeg maar. Religie in de zestiende eeuw was voor de inquisitie vooral een kwestie van uiterlijk: van kerkgang, biechten en het kopen van aflaten.'

De volgende lezing van de Werkgroep 'Christendom in Conflict' zal gegeven worden door de bekende historicus en schrijver Luc Panhuysen. Hij zal spreken over de geschiedenis van de Wederdopers en hun pogingen in 1534 een 'nieuw Jeruzalem' te stichten in Münster. De lezing zal plaatsvinden op 25 april, om 19.30 in de Sweelinckzaal, Universiteit Utrecht, Drift 21 (datum en locatie onder voorbehoud: voor actuele informatie over de activiteiten van de werkgroep kunt u kijken op de website van de VCH: <http://www.christenhistorici.nl/>. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met David Onnekink: David.Onnekink@let.uu.nl.